

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wolontariusze – obywatele budujący przyszłość Europy”**(opinia z inicjatywy własnej)**

(2022/C 152/04)

Sprawozdawca: **Krzysztof PATER**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	25.3.2021
Podstawa prawna	Art. 32 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa
Data przyjęcia przez sekcję	24.11.2021
Data przyjęcia na sesji plenarnej	8.12.2021
Sesja plenarna nr	565
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	214/3/4

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES odnotowuje, że podczas debaty na temat przyszłości Europy decydenci muszą mieć świadomość, że przyszłość Europy będą kształtować nie tylko politycy i instytucje, w tym organizacje społeczeństwa obywatelskiego, lecz również miliony obywateli i obywateli – wolontariuszy, którzy co dzień poświęcają czas i energię, by w duchu solidarności działać na rzecz wspólnego dobra w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego i poza nimi.

1.2. Miliony obywateli i obywateli w Unii Europejskiej działają solidarnie jako wolontariusze na rzecz innych albo indywidualnie, albo w ramach zorganizowanych struktur (zarówno nieformalnych, jak i formalnych). Ruch ten wymaga systematycznego i przemyślanego wsparcia, zarówno na szczeblu UE, jak i państw członkowskich, ponieważ jego wpływ na rozwój społeczny jest wielokrotnie większy niż potencjalne koszty. EKES oczekuje, że w nadchodzących latach wsparcie to ulegnie pozytywnym zmianom jakościowym, które będą lepiej odzwierciedlać wartość wolontariuszy dla przyszłości Europy.

1.3. EKES wzywa Komisję Europejską do podjęcia działań w celu ogłoszenia roku 2025 Europejskim Rokiem Wolontariuszy, mając na uwadze, że stanowiłoby to:

- oddanie hołdu milionom wolontariuszy, którzy wykazali się znaczącą rolą społeczną, szczególnie w ostatnich miesiącach poprzez przeciwdziałanie skutkom pandemii,
- sposób dalszego krzewienia idei wolontariatu w społeczeństwach państw członkowskich, zachęcania większej liczby osób do wolontariatu oraz pokazania, że jest to integracyjna, powszechna działalność angażująca osoby ze wszystkich grup i środowisk, niezależnie od ich wieku i miejsca w społeczeństwie,
- możliwość wymiany doświadczeń i know-how między organami państw członkowskich w zakresie instrumentów prawnych i politycznych wspierających działania wolontariuszy,
- inspirację dla Komisji Europejskiej, by rozbudować programy skierowane do wolontariuszy w każdym wieku i stworzyć nowe,
- sposób wspierania zrozumienia projektów o kluczowym znaczeniu dla przyszłości Europy i jej obywateli, dzięki przedstawianiu obiektywnych danych i faktów oraz zwalczaniu fałszywych i tendencyjnych informacji.

1.4. Działalność wolontariuszy ma realną wartość ekonomiczną (w wielu krajach wynosi ponad 2 % PKB); w wielu dziedzinach społecznych wolontariusze są niezbędni do zaspokojenia podstawowych potrzeb obywateli, w tym do zapewnienia im bezpieczeństwa; odgrywają kluczową rolę w realizacji celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz są obecni w każdej grupie społecznej i wiekowej. Dlatego też EKES uważa, że nierozsądne jest ograniczanie finansowanych przez UE programów wsparcia wolontariuszy na szczeblu unijnym wyłącznie do młodzieży.

1.5. Nawiązując do przyjętej w 2013 r.⁽¹⁾ opinii, EKES ponownie wzywa Komisję Europejską do podjęcia zdecydowanych działań w celu opracowania szczegółowych zasad umożliwiających gromadzenie porównywalnych danych na temat wolontariatu ze wszystkich państw członkowskich, podkreślając, że bez wiarygodnych danych nie można prowadzić skutecznej polityki w żadnej dziedzinie.

2. Pojęcie wolontariatu

2.1. Brakuje oficjalnej unijnej definicji terminu „wolontariat”, lecz ogólnie rozumie się go jako wszystkie rodzaje formalnej lub nieformalnej działalności wolontariackiej podejmowanej indywidualnie z własnego wyboru i bez dążenia do korzyści finansowych, która przyczynia się do wspólnego dobra.

2.2. Definicja pracy wolontariuszy opublikowana w 2011 r. przez Międzynarodową Organizację Pracy w jej podręczniku dotyczącym mierzalnej oceny pracy wolontariuszy jest zgodna z powszechnym rozumieniem wolontariatu. Zgodnie z tą definicją praca wolontariacka oznacza „dobrowolną (nieprzymusową) pracę niezarobkową, tj. czas, jaki jednostki nieodpłatnie przeznaczają na działania prowadzone za pośrednictwem danej organizacji lub bezpośrednio na rzecz innych osób poza własnym gospodarstwem domowym”⁽²⁾. Definicja ta może być stosowana w międzynarodowych badaniach porównawczych do pomiaru wolontariatu formalnego (często określanego jako pośrednia praca wolontariacka) i nieformalnego (zwanego przez MOP „bezpośrednią pracą wolontariacką”⁽³⁾) w różnych systemach kulturowych i prawnych. EKES zwraca uwagę, że rezolucja w sprawie statystyki pracy, zatrudnienia i niewykorzystanych zasobów pracy przyjęta przez 19. Międzynarodową Konferencję Statystyków Pracy MOP-u w październiku 2013 r.⁽⁴⁾ (w której na nowo zdefiniowano siłę roboczą, odróżniając pracę opłacaną od nieodpłatnej, oraz wprowadzono zmiany w gromadzeniu danych dotyczących pracy) powinna zwiększyć zdolność pomiaru wolontariatu oddzielnie od innych form pracy nieodpłatnej takich jak opieka nad osobami we własnym gospodarstwie domowym.

2.3. Analizy wolontariatu bardzo często opierają się na rozróżnieniu między działalnością formalną i nieformalną. Wolontariat formalny obejmuje działania podejmowane w kontekście organizacyjnym przez jednostki za pośrednictwem zorganizowanych (ustrukturyzowanych) podmiotów takich jak organizacje pozarządowe, kluby lub instytucje publiczne. Wolontariat nieformalny odnosi się do nieodpłatnej pomocy udzielanej przez jednostki innym osobom spoza własnego gospodarstwa domowego lub bliskiej rodziny, lecz nie w ramach formalnej organizacji. EKES ubolewa, że wolontariat nieformalny jest często nieuznawany za wolontariat przez osoby udzielające pomocy, przez beneficjentów ich działań lub przez ramy prawne dotyczące wolontariatu w niektórych państwach członkowskich UE. Jest to jeden z powodów, dla których obecnie nie docenia się roli wolontariuszy.

2.4. Wolontariat może odbywać się sporadycznie, w związku ze zdarzeniem lub z pomocą w przypadku klęsk żywiołowych, na przykład po pożarze lub powodzi. Może mieć również formę bardziej stałego zaangażowania. Może dotyczyć sektorów związanych z ludźmi, na przykład usług społecznych, zdrowia, kształcenia, sportu itd., lub projektów środowiskowych i infrastrukturalnych takich jak ochrona i odbudowa zasobów przyrodniczych czy też utrzymanie ogrodów publicznych. W tym kontekście wolontariat może mieć również sporadyczną formę, lecz sektory te opierają się na bardziej regularnej pracy wolontariuszy.

2.5. EKES podkreśla, że ramy prawne wolontariatu w Europie powinny wspierać wolontariat wysokiej jakości i mu sprzyjać i nie powinny tworzyć niepotrzebnych barier dla tej działalności. Należy starannie wdrożyć wymogi dotyczące na przykład ubezpieczenia wolontariuszy, umów wolontariackich i sprawdzania rejestrów karnych; należy przy tym kierować się nadrzędnymi zasadami dotyczącymi zapewnienia jakości i dostępu.

2.6. W opinii z 2013 r. EKES zaznaczył: „Obecny stan dostępnych danych o wolontariacie nie pozwala na prowadzenie analiz, postulowanych w dokumentach KE, Parlamentu i Rady Europejskiej czy EKES-u. Obecnie nie ma możliwości rzetelnego monitorowania ekonomicznego znaczenia wolontariatu ani jego wkładu w realizowane polityki na poziomie UE. Nie można ustalić ogólnego czasu pracy wolontariackiej ani jej wartości pieniężnej, a przez to nie można ocenić jej skali wobec uniwersalnych wskaźników gospodarczych, takich jak krajowe zatrudnienie (liczba pracujących w gospodarce narodowej) czy też PKB”. EKES zaapelował również o prace przygotowawcze, które w oparciu o wnioski ramowej

⁽¹⁾ ECO/343 – „Wykorzystanie narzędzi statystycznych do badania wolontariatu” (Dz.U. C 170 z 5.6.2014, s. 11).

⁽²⁾ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/dgreports/-/stat/documents/publication/wcms_162119.pdf

⁽³⁾ MOP, Opis wskaźnika: praca wolontariacka. ILO.

⁽⁴⁾ Rezolucja Międzynarodowej Konferencji Statystyków Pracy MOP-u.

MOP-u powinny doprowadzić do określenia szczegółowych zasad prowadzenia badań w UE. Ubolewa, że od czasu przyjęcia opinii nie poczyniono żadnych postępów w tworzeniu wspólnego systemu pomiaru wartości wolontariatu w Europie. W związku z tym ponownie wzywa Komisję Europejską do podjęcia zdecydowanych działań w celu zastosowania jego zaleceń, podkreślając, że bez wiarygodnych danych nie można realizować skutecznej polityki w żadnej dziedzinie.

2.6.1. EKES podkreśla, że powszechne korzyści przyniosłoby lepsze gromadzenie danych, wykraczające poza PKB i wartość ekonomiczną i obejmujące na przykład czas poświęcony przez wolontariuszy, ich wiek, płeć, obszary działalności i, ogólniej, wartość dodaną dla społeczeństwa, z uwzględnieniem wskaźników zdrowia, dobrostanu, jakości życia, spójności społecznej itp.

2.6.2. Zaledwie kilka krajowych urzędów statystycznych zainicjowało i przeprowadziło badania nad wolontariatem w oparciu o metodologię MOP-u, a Polska jest jedynym krajem, w którym krajowy urząd statystyczny już dwukrotnie wykonał takie badania, w 2011 r. i 2016 r., a kolejne badanie zaplanowano na początek 2022 r. W badaniu z 2011 r. obliczono wartość pracy wolontariackiej na około 2,8 % PKB ⁽⁵⁾, a w badaniu z 2016 r. – na około 1,2 % PKB ⁽⁶⁾. Ta duża rozbieżność wynikała z pewnych zmian w metodologii. Jedną z nich był fakt, że podczas gdy w 2011 r. pytania obejmowały działalność wolontariacką podejmowaną przez respondenta na rzecz członków rodziny mieszkających w innym gospodarstwie domowym, w 2016 r. nie wzięto pod uwagę takiej działalności. Kolejną zmianą było to, że pytania z 2011 r. dotyczyły działalności prowadzonej przez cały 2010 r., a w 2016 r. – wyłącznie wolontariatu podejmowanego w okresie czterech tygodni w pierwszym kwartale bezpośrednio poprzedzającym ankietę. Przykład ten wyraźnie pokazuje, że bez opracowania wspólnej metodologii na szczeblu UE zainicjowanej przez Eurostat nie można zdobyć porównywalnych danych.

2.7. Wolontariat ma wartość dla jednostek, społeczności, środowiska, gospodarki i ogółu społeczeństwa jako jeden z najbardziej widocznych przejawów solidarności. Wspiera i ułatwia włączenie społeczne, buduje kapitał społeczny i przeobraża społeczeństwo. Rozwój dobrze prosperującego społeczeństwa obywatelskiego z udziałem zaangażowanych wolontariuszy może przynieść kreatywne i nowatorskie rozwiązania wspólnych problemów. Wolontariat przyczynia się do wzrostu gospodarczego i wymaga specjalnego i ukierunkowanego pomiaru pod względem zarówno kapitału gospodarczego, jak i społecznego. Odgrywa również coraz większą rolę w ochronie środowiska i jest kluczowym źródłem nauki dla wielu wolontariuszy. Mając to na uwadze, polityka publiczna, choć bezpośrednio ukierunkowana na wspieranie wolontariuszy, powinna również odzwierciedlać potrzebę infrastruktury wspierającej wolontariat, dysponującej wystarczającymi i odpowiednimi funduszami na środki wsparcia takie jak szkolenia i pokrycie kosztów ubezpieczenia.

3. Wolontariat na szczeblu UE

3.1. EKES ubolewa, że po zakończeniu Europejskiego Roku Wolontariatu 2011 wolontariat zaczął stopniowo znikać z programu europejskiego. W oficjalnych dokumentach pojawiał się sporadycznie – podczas tworzenia Europejskiego Ochotniczego Korpusu Pomocy Humanitarnej i Europejskiego Korpusu Solidarności oraz jako priorytetowy temat w programie Europa dla Obywateli.

3.2. EKES podkreśla, że w państwach członkowskich przeprowadzono jedynie ograniczoną liczbę badań nad wolontariatem. Dotyczyły różnych aspektów wolontariatu (np. poziomu uczestnictwa w wolontariacie, profilu demograficznego zaangażowanych osób i ich motywacji). Ze względu na brak spójności podejścia metodologicznego, w tym nawet na zakres definicji wolontariatu i różnice między danymi badawczymi, nie można wykorzystać tych badań do analiz prowadzonych w skali całej UE. Sprawozdanie sporządzone w 2010 r. na zlecenie Komisji Europejskiej przez firmę konsultingową GHK ⁽⁷⁾ jest nadal ostatnim dostępnym kompleksowym i cennym źródłem danych pomimo jego ograniczeń w zakresie porównywalności danych.

3.2.1. Sprawozdanie GHK pokazało, że 22–23 % obywaterek i obywateli UE w wieku powyżej 15 lat jest zaangażowanych w wolontariat, zdefiniowany jako bezinteresowne działanie podejmowane z własnej woli, głównie w ramach organizacji pozarządowych.

3.2.2. Jednocześnie w sprawozdaniu wskazano, że z powodu różnic metodologicznych rozbieżności w wynikach mogą często wynosić nawet 30–40 punktów procentowych.

⁽⁵⁾ Dane statystyczne z Polski – wolontariat 2011.

⁽⁶⁾ Dane statystyczne z Polski – wolontariat 2016.

⁽⁷⁾ Sprawozdanie GHK pt. „Volunteering in the European Union” [Wolontariat w Unii Europejskiej], 2010.

3.3. Moduł ad hoc „Uczestnictwo w życiu społecznym/kulturalnym oraz deprivacja materialna”⁽⁸⁾ dodany w 2015 r. do przeprowadzanego przez Eurostat co roku badania *dochodów i warunków życia* zawierał kilka pytań na temat działalności wolontariackiej. Na podstawie danych uzyskanych z tego badania szacuje się, że około 18,9 % obywateli i obywateli UE jest zaangażowanych w wolontariat formalny, a około 22,5 % w nieformalny, co stanowi poziom zaangażowania obywateli UE podobny do tego, który został wskazany w sprawozdaniu GHK.

3.4. Opublikowane w kwietniu 2015 r. badanie Eurobarometr Flash „Młodzież europejska”⁽⁹⁾ zawiera najnowsze dostępne dane na temat aktywności młodych obywateli UE w wieku 15–30 lat. EKES odnotowuje, że podobieństwa między danymi dotyczącymi młodzieży zawartymi w tym badaniu a danymi dotyczącymi wszystkich dorosłych obywateli UE pochodzącymi z innych badań wyraźnie pokazują, że wszystkie grupy wiekowe są w równym stopniu zaangażowane w wolontariat.

3.4.1. Według badania „Młodzież europejska” w ciągu ostatnich 12 miesięcy 25 % młodych ludzi w UE uczestniczyło w zorganizowanej działalności wolontariackiej, lecz odsetek ten znacznie się różni (od 10 % do 42 %) między poszczególnymi krajami.

3.4.2. W tym samym badaniu stwierdza się: „Istnieją dwa główne obszary, w których młodzież podejmuje wolontariat: działalność charytatywna, pomoc humanitarna i rozwojowa (44 %) oraz kształcenie, szkolenie i sport (40 %)”. W każdym z państw członkowskich są to również najbardziej powszechne rodzaje wolontariatu młodzieży.

3.4.3. 93 % respondentów stwierdziło, że nigdy nie wzięło udziału w wolontariacie za granicą.

3.4.4. Nowy Europejski Korpus Solidarności, który obejmuje obecnie wolontariat w sytuacjach związanych z pomocą humanitarną (wcześniej objęty zakresem inicjatywy „Wolontariusze pomocy UE”), powinien mieć wystarczającą siłę i zakres, aby prowadzić do zwiększenia liczby wolontariuszy wśród młodzieży, zwłaszcza w innych krajach, zarówno w ramach programu, jak i poza nim. Należy zapewnić zasoby niezbędne do osiągnięcia tego celu. Należy również zbadać możliwość rozszerzenia programu, tak by wspierać zaangażowanie w wolontariat osób powyżej 30. roku życia lub ewentualnie zapewnić dodatkowe zasoby UE na opracowanie równoległego programu bez ograniczeń wiekowych.

3.5. W styczniu 2021 r. Komisja Europejska opublikowała *zieloną księgę w sprawie starzenia się*, w której podkreśliła, że duża liczba osób starszych nadal wnosi aktywny i cenny wkład w społeczeństwo i gospodarkę. 20 % osób w wieku 65–74 lat uczestniczy w formalnym wolontariacie, a osoby w wieku powyżej 75 lat również angażują się w stopniu, w jakim pozwala im na to stan zdrowia.

3.6. We wrześniu 2020 r. Rada Unii Europejskiej opublikowała ostateczne konkluzje „Osoby starsze w erze cyfryzacji: prawa człowieka, uczestnictwo i dobrostan”⁽¹⁰⁾, w których m.in. zwróciła się do Komisji o rozważenie utworzenia „platformy cyfrowej dotyczącej uczestnictwa i wolontariatu po zakończeniu aktywności zawodowej”.

3.6.1. Platforma mogłaby dostarczać osobom starszym informacji na temat angażowania się w wolontariat w innych krajach. Mogłaby również informować władze lokalne i inne podmioty o tym, w jaki sposób włączyć osoby starsze w wolontariat, oraz przekazywać wskazówki i informacje osobom zainteresowanym znalezieniem możliwości odbycia wolontariatu w całej Europie odpowiednich dla osób starszych.

3.6.2. EKES zdecydowanie popiera utworzenie tego rodzaju platformy, która łączyłaby istniejące platformy i zapobiegałaby powielaniu wysiłków, i zaznacza, że wolontariat osób starszych odgrywa istotną rolę w przypadku zarówno osób otrzymujących wsparcie, jak i samych wolontariuszy, gdyż umożliwia im zachowanie aktywnego stylu życia po zakończeniu pracy zawodowej, co ma istotny pozytywny wpływ na ich dobrostan psychiczny i fizyczny.

3.6.3. EKES zwraca uwagę, że Europejski Korpus Solidarności dla osób młodych oraz proponowana platforma wspierająca starszych wolontariuszy powinny stanowić podstawę bardziej kompleksowej i przekrojowej europejskiej polityki wolontariatu, która sprzyjałaby solidarności wobec osób w każdym wieku oraz między nimi, a także odpowiedzialności za nie. Osoby te mogłyby w ten sposób dobrowolnie przyczynić się do budowy przyszłości Europy opartej na solidarności i europejskich wartościach.

3.6.4. EKES zaleca, by platforma stopniowo obejmowała szersze grupy wiekowe wolontariuszy i by towarzyszyły jej większe wysiłki na rzecz zmniejszenia przeszkód w wolontariacie transgranicznym takich jak utrata praw do świadczeń publicznych i systemów wsparcia, utrata prawa pobytu oraz powiązanych świadczeń takich jak możliwość zawierania umów o usługi telefonii komórkowej i łączności internetowej.

⁽⁸⁾ Moduł EU-SILC z 2015 r. dotyczący uczestnictwa w życiu społecznym/kulturalnym oraz deprivacji materialnej.

⁽⁹⁾ Badanie Eurobarometr Flash 408: „Młodzież europejska”.

⁽¹⁰⁾ Konkluzje Rady z dnia 9 października 2020 r.

3.7. Wielu wolontariuszy w całej Europie angażuje się w działania, które są zgodne z długoletnimi projektami unijnymi Komisji Europejskiej (mającymi zasadnicze znaczenie dla przyszłości Europy, dotyczącymi np. szczepień, cyfryzacji, kwestii klimatycznych, reform finansowych, debaty o energetyce jądrowej, reform rynku pracy itp.). Ponieważ obywatele muszą uzyskać oparte na faktach i obiektywne rozumienie kluczowych propozycji wysuwanych przez instytucje UE, zanim będą mogli je poprzeć, EKES wzywa Komisję Europejską do aktywnego wspierania tych działań prowadzonych przez wolontariuszy, które mogą pomóc w zdobyciu poparcia społecznego dla głównych projektów UE, m.in. dzięki zmniejszeniu ryzyka szerzenia się fałszywych i tendencyjnych informacji.

3.8. Rozwój finansowania projektów według stawek zryczałtowanych i kwot ryczałtowych powinien umożliwić uznanie wkładu wolontariuszy za współfinansowanie dotacji UE. W praktyce system ten nie działa jednak sprawnie z powodu faktu, że czasu poświęcanego na wolontariat nie można na ogół uwzględnić w rachunkowości danej organizacji. Ponadto wiele agencji zarządzających dotacjami UE wymaga przedstawienia rachunków na pełną kwotę płatności zryczałtowanych i ryczałtowych, co jest sprzeczne z zamysłem i duchem zastosowanego do finansowania podejścia jako metody kalkulacji. EKES ponawia postulaty przedstawione w opiniach przyjętych w 2006 r.⁽¹¹⁾ i 2013 r.⁽¹²⁾ i ubolewa, że nie zostały jeszcze w pełni zrealizowane. Zauważa, że programy finansowania Rady Europy dysponują mechanizmem pozwalającym uwzględnić czas wolontariatu jako współfinansowanie otrzymywanych dotacji.

3.9. EKES zdecydowanie popiera zainicjowany przez Europejskie Centrum Wolontariatu (CEV) w 2013 r. konkurs na Europejską Stolicę Wolontariatu⁽¹³⁾ jako część spuścizny Europejskiego Roku Wolontariatu 2011, która łączy lokalne strategie i praktyki w zakresie wolontariatu z kontekstem europejskim oraz europejskimi wartościami i ramami politycznymi. Apeluje, by wszystkie instytucje UE zachęcały do tej inicjatywy i ją wspierały, lecz ze szczególnym uwzględnieniem szczebla niższego niż krajowy, gdyż jest to sposób zbliżenia obywateli do decydentów UE i ukazania wsparcia UE dla solidarnościowych działań i aktywnych obywateli wnoszących wkład w przyszłość Europy. EKES wzywa Komisję Europejską, aby aktywnie wspierała rozpowszechnianie dobrych praktyk w zakresie polityki publicznej wspierającej działalność wolontariacką na szczeblu lokalnym, ze szczególnym uwzględnieniem przykładów pochodzących z gmin, które kandydowały w konkursie na Europejską Stolicę Wolontariatu lub były jego laureatami.

4. Tendencje w działalności wolontariackiej

4.1. EKES zwraca uwagę, że zachodzące zmiany demograficzne będą miały wpływ na działalność wolontariuszy w nadchodzących latach.

4.1.1. Europejskie społeczeństwo się starzeje, a współczynnik urodzeń jest niższy. Oznacza to, że więcej wykwalifikowanych wolontariuszy dostępnych jest przez dłuższy czas, lecz więcej osób starszych potrzebuje też wsparcia wolontariuszy ze względu na wydłużające się życie. Przy malejącym współczynniku urodzeń może być jednak mniej potencjalnych wolontariuszy wśród młodych ludzi i potrzebnymi będzie więcej projektów partnerskich dla dorosłych i starszych wolontariuszy.

4.1.2. Obserwujemy coraz większe zróżnicowanie i przemieszczanie się ludności Europy i należy dołożyć większych starań, by zapewnić włączenie społeczne. Państwa członkowskie nie są w stanie pokryć wszystkich tych kosztów z finansów publicznych, a nawet gdyby dysponowały takimi środkami, to nie jest to tylko kwestia pieniędzy. Do prawdziwego włączenia potrzebne jest bardziej ludzkie podejście oparte na solidarności. Do tego niezbędni są wolontariusze działający w duchu wzajemnej solidarności. Należy zintensyfikować wysiłki na rzecz zwalczania samotności i zapewnienia usług społecznych w sytuacji, gdy rodziny są bardziej rozproszone w różnych krajach i na całym kontynencie. EKES uważa, że przygotowane na to muszą być władze publiczne na szczeblu UE, na szczeblu państw członkowskich i na poziomie lokalnym oraz że proces ten musi obejmować stworzenie korzystnych warunków do rozwoju wolontariatu.

4.1.3. W państwach członkowskich pobiera się mniej podatków i ogranicza się budżety publiczne, podczas gdy popyt na usługi rośnie. Większa nierówność i ubóstwo powodują większe zapotrzebowanie ludności stojące w sprzeczności z ograniczaniem finansowania dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, które mogłyby wiele zdziałać – przy wsparciu wolontariuszy – na rzecz poprawy sytuacji poszczególnych obywateli i rodzin. EKES zwraca uwagę na potrzebę osiągnięcia lepszej równowagi.

4.2. EKES podkreśla, że ciągle zmiany stylu życia i rodzajów działalności zapewniających uznanie społeczne czy też potrzeba rozwijania nowych umiejętności mogących się przydać w sferze zawodowej młodszym pokoleniom mogą powodować rozdźwięk między zainteresowaniem obywateli wolontariatem a rzeczywistymi możliwościami w tym zakresie. Dlatego też poziom wolontariatu może się zmniejszyć pomimo wysokiej podaży i wysokiego popytu. Zjawisko to trzeba nieustannie monitorować, tak by w odpowiednim czasie można było dostosowywać politykę publiczną.

⁽¹¹⁾ SOC/243 – „Działalność wolontariacka: jej rola w społeczeństwie europejskim i jej oddziaływanie” (Dz.U. C 325 z 30.12.2006, s. 46).

⁽¹²⁾ ECO/343 – „Wykorzystanie narzędzi statystycznych do badania wolontariatu” (Dz.U. C 170 z 5.6.2014, s. 11).

⁽¹³⁾ Europejska Stolica Wolontariatu – CEV.

4.3. Powszechnie obserwuje się przejście od tradycyjnego, regularnego, długoterminowego wolontariatu opartego na zaplanowanych i długofalowych zobowiązaniach do wolontariatu sporadycznego. Wielu wolontariuszy jest gotowych do podejmowania sporadycznych działań, nawet podczas jednorazowego wydarzenia, lecz nie chce powziąć długofalowych zobowiązań osobistych. Tendencja ta znajduje odzwierciedlenie w rozwoju turystyki wolontariackiej, w ramach której ludzie podróżują w konkretnym celu wolontariatu lub korzystają z możliwości wolontariatu podczas wakacji. Należy dołożyć wszelkich starań, aby istotą tego rodzaju wolontariatu były prawdziwe potrzeby społeczne. W przypadkach, w których wolontariat może przynieść więcej szkód niż dobra, np. w środowisku instytucjonalnym, w którym przebywają dzieci lub inne podatne na zagrożenia osoby (np. sierocińce), należy go zakazać.

4.4. Kolejną obserwowaną w ostatnich latach tendencją jest pojawienie się pośredników takich jak instytucje opieki społecznej, placówki edukacyjne, organizacje religijne, organizatorzy wolontariatu rodzinnego, lokalne ośrodki wolontariatu lub wolontariat pracowniczy (w przedsiębiorstwie). Organy te pomagają wolontariuszom znaleźć miejsce odbycia wolontariatu, poszukując organizacji, które bezpośrednio przyjmą ich do wolontariatu. Zapewnia to wsparcie osobom poszukującym możliwości rozpoczęcia działalności wolontariackiej. Istnieje jednak ryzyko, że działalność pośredników może negatywnie wpłynąć na postrzeganie wolontariatu w społeczeństwie, na przykład zwłaszcza w przypadku komercjalizacji ich działalności.

4.5. Postępy w zakresie korzystania z internetu i mediów społecznościowych umożliwiają obywatelom łatwiejszą samoorganizację w celu podjęcia doraźnego wolontariatu. Dzięki temu obywatele mają także bardziej natychmiastowy dostęp do wszystkich rodzajów możliwości wolontariatu, a platformy internetowe dopasowują podaż do popytu. Szybki rozwój nowych technologii umożliwia rozpowszechnianie się nowych form wolontariatu takich jak wolontariat internetowy, który nie zależy od konkretnego czasu i lokalizacji i może odbywać się w dowolnym miejscu, gdzie wolontariusz ma dostęp online i urządzenie, z którego można się łączyć.

4.5.1. EKES zwraca jednak uwagę, że należy zadbać o to, by nie wykluczać z wolontariatu osób niemających dostępu do internetu.

4.5.2. EKES podkreśla, że ramy prawne dotyczące wolontariatu w państwach członkowskich muszą nadążać za tą zmianą i zapewnić osobom wymagającym szczególnego traktowania ochronę, a wolontariuszom – odpowiednie szkolenia, na przykład odnośnie do ochrony danych, nawet jeśli wolontariat odbywa się w sposób nieformalny i doraźny. Decydenci powinni być świadomi, że nawet jeżeli ludzie są zdolni do samoorganizacji online, konieczne jest finansowanie organizacji zapewniających wsparcie i infrastrukturę dla wolontariatu.

4.6. EKES dostrzega potrzebę ściślejszej współpracy międzysektorowej między partnerami społecznymi w ramach wolontariatu pracowniczego. Aby wywrzeć jak największy wpływ, pracodawcy i pracownicy powinni, zamiast podejmować próby bezpośredniego samodzielnego wdrażania programów wolontariatu, współpracować z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego posiadającymi wiedzę fachową w danej dziedzinie i/lub sprawie, którą pragną wspierać.

4.7. EKES przyznaje, że turystyka wolontariacka jest rozwijającym się sektorem w Europie i powinna zostać uregulowana w celu ochrony uczciwości wolontariatu, potencjalnych wolontariuszy oraz społeczności lokalnych.

4.8. 54 % młodzieży biorącej udział w badaniu Eurobarometru⁽¹⁴⁾ stwierdziło, że nie poniosło żadnych wydatków w ramach działalności wolontariackiej, 28 % wskazało, że poniosło wydatki, lecz nie otrzymało żadnego wkładu, a 16 % poniosło wydatki i otrzymało wkład na ich pokrycie. Beneficjenci czy też koordynatorzy pracy wolontariackiej muszą uwzględnić te dane, by wydatki nie stały się przeszkodą ograniczającą zaangażowanie młodych ludzi. EKES podkreśla znaczenie zwrotu wolontariuszom nawet niewielkich wydatków i oczekuje, że władze krajowe i lokalne w państwach członkowskich będą propagować i wspierać to podejście bez niekorzystnych skutków podatkowych dla zainteresowanych wolontariuszy czy też organizacji.

4.9. W całej Europie istnieją niespójności w zakresie ram prawnych oraz wymogów prawnych i dotyczących bezpieczeństwa dla wolontariuszy i ich beneficjentów. EKES podkreśla, że należy podjąć kroki w celu usprawnienia systemu z myślą o bezpieczeństwie i korzyści wszystkich. Na rynku ubezpieczeń we wszystkich krajach powinny być dostępne ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej dla wolontariuszy, a rządy i/lub fundacje muszą zapewnić wsparcie na pokrycie tych kosztów. W każdym państwie członkowskim osoby podejmujące wolontariat związany z dziećmi lub osobami wymagającymi szczególnego traktowania muszą być zobowiązane do przedstawienia wyciągu z rejestru karnego, który musi być łatwo dostępny po przystępnych kosztach dla potencjalnych wolontariuszy. EKES wzywa wszystkie państwa członkowskie do zastosowania tych rozwiązań i wnosi, by Komisja Europejska propagowała najlepsze praktyki w tym zakresie. Takie działania będą również sprzyjać wolontariatowi transgranicznemu.

⁽¹⁴⁾ Badanie Eurobarometr Flash 408: „Młodzież europejska”.

4.10. EKES uważa, że im wcześniejszy jest wiek, w którym młodzi ludzie zapoznają się z wolontariatem, tym większe prawdopodobieństwo, że będą w przyszłości zintegrowanymi i zaangażowanymi społecznie dorosłymi wnoszącymi wkład w przyszłość Europy. Należy zachęcać do podejmowania takich inicjatyw jak wolontariat rodzinny oraz programy w szkołach dotyczące uczenia się poprzez zaangażowanie (ang. *service learning*). W razie potrzeby należy dostosować ramy prawne, aby również młodszym osobom i dzieciom umożliwić wolontariat. Organizacje młodzieżowe odgrywają bardzo ważną rolę w tym procesie i dlatego powinny otrzymywać odpowiednie i wystarczające wsparcie ze strony organów publicznych.

5. Rola wolontariuszy w społeczności

5.1. Nie ulega wątpliwości, że wolontariusze wnoszą istotną wartość gospodarczą i społeczną oraz w zakresie ochrony środowiska. W organizacjach nienastawionych na zysk wolontariusze mają często zasadnicze znaczenie dla zapewnienia skutecznego wykonywania zadań, gdyż są jednym z najważniejszych zasobów tych organizacji. Świat zewnętrzny często postrzega wolontariuszy jako symbol działalności tych podmiotów. Dla wielu ludzi, zwłaszcza młodych, wolontariat jest czymś szczególnym. Jest to często pierwsza okazja, gdy mogą zaspokoić realne potrzeby społeczne i szybko dostrzegają efekty swych działań jako zaangażowani obywatele, co znacznie ogranicza ryzyko wykluczenia społecznego.

5.2. W wielu przypadkach obywatele mają coraz większe trudności prawne ze zorganizowaniem się wokół kwestii będących przedmiotem wspólnego zainteresowania i z zaangażowaniem wolontariuszy wnoszących wkład w społeczeństwo bez poszukiwania osobistych korzyści. Należy zapewnić organizacjom społeczeństwa obywatelskiego prawo do zrzeszania się, finansowanie publiczne oraz wsparcie. EKES podkreśla, że finansowanie publiczne organizacji społeczeństwa obywatelskiego w znacznym stopniu przyczynia się nie tylko do ich funkcji i roli w społeczeństwie, lecz także do utrzymania ich niezależności i zdolności zapewnienia wewnętrznych procesów demokratycznych, które umożliwiają uznanie i przedstawianie postulatów ich członków bez ingerencji z zewnątrz.

5.2.1. Dobrze funkcjonujące społeczeństwo obywatelskie jest oznaką zdrowej demokracji i walnie przyczynia się do jakości życia, pokoju i stabilności. Demokracja uczestnicząca stanowi uzupełnienie demokracji przedstawicielskiej, a nie jej zagrożenie.

5.2.2. W przypadku organizacji koordynujących działania wolontariuszy finansowanie publiczne pozwala dzięki specjalnemu mechanizmowi dźwigni uzyskać znacznie większe korzyści dla społeczeństwa, które mają realną wartość ekonomiczną.

5.3. Mieszkańcy Europy coraz częściej angażują się w krótkoterminowe działania wolontariackie, często przynoszące wyraźne korzyści osobiste, np. w wolontariat podczas festiwalu lub koncertu, zamiast powziąć długoterminowe zobowiązanie w celu spełnienia rozpoznanej potrzeby społecznej. EKES pragnie, by decydenci w większym stopniu wspierali wartość dodaną wolontariatu jako kapitału społecznego, a nie tylko jako osobistą szansę lub sposób zaoszczędzenia na kosztach zasobów ludzkich. Organy publiczne muszą pomagać wolontariuszom i organizacjom wspierającym ich działania w lepszym ukazaniu ich wartości i oddziaływania, by nadal mogli przyciągać osoby zainteresowane wolontariatem, gdyż obywatele mają coraz większy wybór sposobów spędzania wolnego czasu.

5.4. W czasie pandemii COVID-19 wielu decydentów i zwykłych obywateli dostrzega szczególnie potencjał i realny wpływ wolontariatu – zarówno jako zorganizowanych działań koordynowanych przez instytucję lub organizację publiczną, jak i jako doraźnych działań podejmowanych indywidualnie i spontanicznie z chęci niesienia pomocy. Przyznając Nagrodę za Solidarność Obywatelską⁽¹⁵⁾ organizacjom i osobom zaangażowanym w wolontariat w odpowiedzi na pandemię COVID-19, EKES oddał hołd setkom tysięcy wolontariuszy w całej Europie, którzy w 2020 r. pomagali osobom potrzebującym w związku z pandemią.

5.5. Pracownicy o mniej regularnych godzinach pracy i mniej stabilnym życiu zawodowym mają większe trudności w podejmowaniu długoterminowych zobowiązań do wolontariatu. Na przykład pracownikom sklepu informowanym z 24-godzinnym wyprzedzeniem o konieczności stawienia się w pracy niezmiernie trudno jest zobowiązać się do udziału w wolontariacie. To samo dotyczy na przykład wielu osób wykonujących pracę na wezwanie. EKES zwraca uwagę, że organizacjom wolontariackim należy udzielać wsparcia, zapewniając wiedzę fachową, w tym dobre praktyki, na temat sposobu zwiększenia umiejętności radzenia sobie ze zmienną dostępnością potencjalnych wolontariuszy i opracowywania nowych metod zarządzania wolontariuszami.

5.6. Włączanie w programy aktywności społecznej⁽¹⁶⁾ (ang. *social prescribing*) jest sposobem na poprawę złego stanu zdrowia bez przepisywania leków lub w uzupełnieniu do nich. Wolontariat stał się skutecznym i coraz popularniejszym elementem włączania w programy aktywności społecznej. Badania dowodzą, że ma on pozytywny wpływ na zdrowie psychiczne i że udział w działalności wolontariackiej w ramach włączania w programy aktywności społecznej jest czymś

⁽¹⁵⁾ Nagroda EKES-u za Solidarność Obywatelską.

⁽¹⁶⁾ CEV, *Social Prescribing: The Healing Power of Volunteering?* [Włączanie w programy aktywności społecznej: uzdrawiająca moc wolontariatu?] i „Policy Statement on Volunteering & Social Prescribing” [Oświadczenie dotyczące polityki pt. „Wolontariat i włączanie w programy aktywności społecznej”], 2019.

korzystnym. EKES uważa, że wolontariat jako praktyka włączania w programy aktywności społecznej powinien być szerzej stosowany w Europie w ramach odbudowy po pandemii COVID-19, a jego skutki powinny być uważnie monitorowane. Należy dopilnować, aby organizacje, które oferują możliwości odbycia wolontariatu w ramach włączania w programy aktywności społecznej, przestrzegały zasad etycznych i wytycznych dotyczących jakości z myślą o zapewnieniu dobrowolnych działań o dużym wpływie, ukierunkowanych na potrzeby i wnoszących wartość dodaną.

5.7. Mając na uwadze pozytywne skutki Europejskiego Roku Wolontariatu 2011, ogromną potrzebę stworzenia ram prawnych i społecznych umożliwiających rozwój wolontariatu oraz istotne zmiany w zachowaniu obecnych i potencjalnych wolontariuszy, EKES wzywa Komisję Europejską do podjęcia działań mających na celu ogłoszenie roku 2025 Europejskim Rokiem Wolontariuszy.

5.7.1. Europejski Rok Wolontariuszy byłby odpowiednim wyrazem uznania dla wysiłków i wpływu wszystkich wolontariuszy podczas kryzysu związanego z COVID-19 oraz uwidoczniłby ich oddziaływanie i znaczenie dla odbudowy i przyszłości Europy opartej na solidarności, szacunku, równości i wspólnych wartościach.

5.7.2. EKES uważa, że pakiet środków koordynowany przez Komisję Europejską stanowiłby bodziec dla państw członkowskich do tego, aby z uwzględnieniem propozycji EKES-u kompleksowo wspierać działalność wolontariacką, oraz że kwestia działań podejmowanych przez wolontariuszy będzie stałym, a nie odosobnionym elementem polityki europejskiej.

Bruksela, dnia 8 grudnia 2021 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
